

Ryhmä 2: Sääntely ja rajoitustoimet

Keskeiset havainnot tutkimuskatsauksesta

- Normaaliolojen lainsäädäntö ei ollut tarpeeksi joustavaa kriisissä.
- Säädösalmistelun tietopohjaisuus heikentyi kiireen vuoksi ja valmistelijat kuormittuivat.
- Viranomaisten toimivalta- ja tehtäväjaossa oli ajoittain epäselvyyksiä.
- Sitomattomat viranomaissuositukset ymmärrettiin eräissä tapauksissa muodollisesti sitoviksi.
- Oikeus elämään ja terveyteen muodosti keskeisen perusoikeuksien rajoittamisperusteen, jota on kuitenkin arvioitu vähäisesti.
- Huoltovarmuuden sääntely ei ollut kaikilta osin riittävää.
- Rajoitustoimien arviointi perustuslakivaliokunnassa oli pääosin onnistunutta, vaikka toisinaan pintapuolista.
- Valmiuslain järjestelmässä ilmeni puutteellisuuksia ja menettelyllisiä ongelmia.

Havainnot kehittämisehdotuksista

- Normaaliolojen lainsäädännön kriisiherkkyyden vähentäminen: esimerkkeinä porrastetut sääntelyrakenteet, force majeure -poikkeukset, sääntelyn keventäminen.
- Tietopohjaisuuden takaamiseksi lainvalmistelun laatu tulisi taata ja mahdollistaa tarvittavat sidosryhmien kuulemiset. Samalla kriisiaikaista lainvalmistelua tulisi virtaviivaistaa, kuitenkin turvaten eduskunnan asema sekä oikeusvaltion reunaehdot.
- Viranomaisten toimivalta- ja tehtäväjakoa sekä varautumisvelvollisuuksia erityisesti tartuntautilain piirissä olisi selkeytettävä.
- Suositusten juridinen sitomattomuus tulisi tehdä selväksi, erityisesti jos kyse on asiasta, josta on säädettävä lailla. Tulisi välttää esimerkiksi puhetta ”vahvoista suosituksista”.
- Rajoitustoimien välttämättömyys ja oikeasuhtaisuus tulisi arvioida tarkkaan erityisesti perusteltaessa rajoitustoimia sisällöltään varsin avoimilla oikeuksilla elämään ja terveyteen.
- Normaalioloissa olisi kiinnitettävä huomiota perusoikeuksien yleisten rajoitusedellytyksien ja perustuslain 23 §:n mukaisten perusoikeuspoikkeusten rajanvetoon.
- Huoltovarmuuden sääntelyä tulisi kehittää esimerkiksi säätämällä lääkinnällisten laitteiden ja tarvikkeiden varastointivelvollisuudesta. Valmiuslaki ei kaikilta osin kyennyt ratkaisemaan pandemian haasteita (esim. polttoaineiden säännöstely ei auttanut maantiekuljetusten takaamisessa, jos kuljettajia ei ollut tartuntojen/rajoitustoimien vuoksi).
- Poikkeusolojen sääntelyä tulisi kehittää: esimerkkeinä ”pandemialaki”, poikkeusolojen käyttönotolle siviilikriiseissä korotettu kynnys, valmiuslakiin poikkeusolojen päättymisen.

Ryhmän keskusteluteemat

- Normaaliolojen lainsäädännön joustot
- Lainvalmistelun prosessien virtaviivaistaminen
- Viranomaisten toimivalta- ja tehtäväjako
- Soft law -suositukset
- Oikeudet elämään ja terveyteen rajoitusten oikeuttamisperusteina
- Huoltovarmuuden takaamisen sääntely
- Poikkeusolot ja valmiuslain toiminta